

Onze tochten door het stroomgebied van het Reitdiep naderen het einde: In dit laatste artikel nemen we u mee naar Zoutkamp en omgeving. Hier eindigt 't Reitdiep, en hoe! We schreven in het vorige artikel reeds welk een prachtig gebied dit is. Als een brede rivier ligt het Reitdiep aan onze voeten. Op de oostelijke oever ligt Zoutkamp. Wie zich een "rasechte Groninger" noemt, moet zeker eens een bezoek aan Zoutkamp hebben gebracht. Een havenplaats met een geheel eigen sfeer en bovendien bijzonder karakteristiek.

Lauwersoog: Nu uitvalsbasis van de Zoutkamper garnalenvloot en aankomst en vertrekpunt van de boot naar Schiermonnikoog.

Staan op de Reitdiepsluis bevindt u zich op de grens van het oude en het nieuwe land: achter u het oude landschap met de enorme waterplas van het Reitdiep en voor u de sinds kort afgedamde Lauwerszee. Een stuk maagdelijk gebied met enorme recreatieve mogelijkheden. Deze rondblik lijkt ons een waardig afscheid van dit prachtig stukje Groningerland. Voor we dit gebied verlaten willen we eerst nog even in het heden en verleden van dit vissersdorp met omgeving "duiken".

Schans

In een oude beschrijving van dit gebied staat te lezen: „Verder westwaards (vanaf Houwerzijl), genoegzaam op den uitloop des lands, is DE ZOUTKAMP in de Spaansche tyden en oorlogsberoerten eene versterkte schans; en op wier bezit, als geschikt om den toevvoer langs het Loopendediep (Reitdiep of Hunze) naar Groningen te beletten, men diestijds meerderen prys, dan nu, stelde: alzo men de vestingwerken geheel en al heeft laten vervallen. De Admiraliteit van Friesland houdt op stroom haaren uitlegger voor de uit en inkomende Groninger zeeschepen. De ingezetenen zyn meest visschers, waarvan zy een redelijk bestaan hebben.”

Zoutkamp: „Het geurt naar garnalen en lijkt ervaar te leven”. In de toekomst liggen er waarschijnlijk andere perspectieven.

Uit deze beschrijving blijkt wel dat hier vroeger een sterke schans heeft gelegen en tevens dat veel Groninger zeeschepen het Reitdiep als vaarwater naar de stad Groningen moesten gebruiken. Het is merkwaardig dat ons tamelijk veel volksverhalen en overleveringen bekend zijn, welke zich afspeelden in en om Zoutkamp. Zo kennen we de verhalen van Meldine de profetes. De beruchte kastelein "Frans van Zoutkamp", de borries (zie art. Rottum) van het Zoutkamperpad, de boze kunsten van het "dauwwormwif van Zoutkamp", en het verhaal van de "Lange Wieb", een man die vreselijk sterk geweest moet zijn.

Van Lange Wieb wordt verteld: „Dij aigenste Wieb tilde 'n anker op van 1400 pond, en din mos ter 'n kerel op zitten gaan, anders kon e hom nait in evenwicht hōlden”

De profetes Meldine heette eigenlijk Lutger-Dina. Ze was getrouwd met Melle Waalkes. Ze leefde van 1813-1890. Ze deed vele voorspellingen. Een profetie, waar ze zelf erg van vervuld was handelde over de moeilijke tijden die er zouden komen. „Der zellen iezelk swaore tieden komen”, voorspelde Meldine. En ze heeft gelijk gekregen! De malaise van de dertiger jaren heeft ook Zoutkamp getroffen. De Zoutkamper éénschapsrederijtjes konden het niet bolwerken tegen de grote

40

Tekst: J. RITTERSMA
Foto's: P. WERNEKINCK

LAATSTE AFLEVERING

re bedrijven in Scheveningen en Vlaardingen. Aan de brede mond van het Reitdiep lagen de opgelegde trawlers te roesten en te verweren in de zilte wind. Zoutkamp lag te ver van de grote afslagen waar veel concurrerende opkopers een redelijke besomming garandeerden.

Garnalenvisserij

Maar in de garnalenvisserij was de concurrentie vanuit het westen toen nog niet te vrezen: voor zover de garnalen niet op brede planken aan de zon en wind werden gedroogd en tot veevoer werden verwerkt, waren ze volksvoer. Ze kwamen de provincie niet uit: iedere visser had een "oetzedelder", een — vaak invalide — venter, die lopend naast een transportfiets met een grote bak voorop zijn voorraad reeds aan boord van de schepen gekookte garnalen trachtte te slijten in de dorpen van de omgeving. Dan riepen ze met schorre stem: „germoat... germoat... een dubbeltje op kop”. Ook zij maakten deel uit van het totaalbeeld van de malaise. Armoedig was de venter, armoedig waren de kopers. Garnalen werden niet door het betere volk gegeten, garnalen waren voor de massa, waar men geen geld had, een stuk vlees op tafel te brengen. En in 't binnenland was de garnaal als voedsel volslagen onbekend. Gek genoeg bracht juist de economische opleving na 1945 een grotere waardeering voor deze kleine kreeftsoort. De mensen gingen meer buitenlands en troffen tot hun stomme verbazing op menu's van vooraanstaande hotels garnalen aan. Hun enthousiasme voor dit gerecht namen ze mee naar Nederland, waar nu ook onder de lekkerbekken vraag ontstond.

In Zoutkamp waar het bij alles wat met en rond de garnalenvisserij zijn kost verdiende, altijd een heel sobere boel was geweest, begon wat geld te komen. Ook meer mensen dan vroeger vinden er verdienste bij: consumptiegarnalen pellen. 's Avonds werkt het hele gezin aan een grote garnalenberg midden op tafel.

Echter, we komen nog even bij Meldine terecht. Ze had immer over "swaore tieden", welnu de vissers van Zoutkamp raakten hun visgronden van de Lauwerszee kwijt! De Lauwerszee is afgesloten en is nu gereduceerd tot meer. Fel hebben de Zoutkampers geprotesteerd

tegen deze afsluiting. Het mocht echter niet baten. Krijgt Meldine weer gelijk? Immers de uitvalsbasis voor de vissers is nu verlegd naar Lauwersoog aan Het Oord. Ook de visafslag zal aldaar gevestigd worden. De bootverbinding — die altijd veel leven gaf in Zoutkamp — met Schiermonnikoog is nu ook verplaatst naar Lauwersoog. Wat blijft er nu nog over? Toch blijft de visserij voor dit aardige kustdorp aan de monding van het Reitdiep behouden en dat is meer dan ook broodnodig. Het hele dorp geurt naar de garnalen en lijkt ervan te leven. Het garnalenwerk, dat oud en jong handen vol werk geeft. Maar er is meer. Indien de Zoutkampers op hun tellen passen, biedt de toekomst enorme perspectieven: door de afsluiting van de Lauwerszee komt er behalve een groot boezemmeer een enorm recreatiegebied beschikbaar.

De afsluiting van de Lauwerszee is in de eerste plaats ter hand genomen uit waterstaatkundige overwegingen. Door de verkoorting van de kustlijn wordt de veiligheid gegarandeerd, terwijl door het ontstaan van het — reeds genoemde — boezemmeer de waterhuishouding van het Friese en Groningse achterland aanmerkelijk wordt verbeterd. Ook voor de landbouw zal de afgesloten Lauwerszee van positieve betekenis zijn. De voor deze tak van bedrijvigheid te gebruiken gronden langs de oude kustlijn bestaan alle uit zavel en klei. Een deel zal in het bijzonder worden gebruikt voor militaire doeleinden.

Zandplaten

Bovendien zullen in de afgesloten Lauwerszee grote natuurgebieden tot stand komen. Een groot gedeelte van het Lauwerszeegebied bestaat uit uitgestrekte zandplaten, doorsneden met talrijke geulen, die voor een deel van kaden worden voorzien en voor een deel onbekaaid zullen blijven. Door de zomer en winterstanden van het water zullen de onbekade gedeeltes afwisselend droog en nat zijn. Mede hierdoor ontstaan mogelijkheden voor de ontwikkeling van een rijk gevarieerde begroeiing. Ook kunnen duinbegroeiingstypen ontstaan en natuurlijk grasland met moerasbossen. Al met al voor de flora en fauna van grote betekenis dus. De belangrijke functie van het Lauwerszeegebied, ook vanuit een oogpunt van de werkgelegenheid, zal de recreatie zijn. Bij het opstellen van de streekplannen is dan ook aan deze functie een grote betekenis toegekend, die tot uitdrukking komt in het aantal en de omvang van de terreinen, welke voor recreatieve voorzieningen zijn aangegeven. Op grond van ramingen in de interne studie van de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders kan worden gesteld dat op een gemiddelde zomerdag omstreeks 1980 ongeveer 15.000 verblijfsrecreanten en 45.000 dagrecreanten in het Lauwerszeegebied kunnen worden verwacht.

Recreatie

Omdat de watersport geweldig toeneemt, verwacht men dat het botenbezit in de komende 5 à 6 jaar zal verdubbelen. Ook het Lauwerszeegebied zal ongetwijfeld hiervan zijn deel ontvangen. Ook de hengelsport zal hier uitbundig kunnen worden bedreven. Men denkt aan voorzieningen zoals speel- en ligweiden met beplantingen en dergelijke rond de visplaatsen. Zo zal de afgesloten Lauwerszee grotendeels natuurgebied worden. Globaal wordt de verdeling van dit 9100 ha grote gebied als volgt: 1300 ha voor landbouwgronden, 500 ha agrarisch proefterrein, 2475 ha militair terrein, waarvan 625 ha volledig opengesteld zal worden, 7800 ha (waarvan 2000 ha water) zal dan natuurgebied worden.

Wanneer de Lauwerszee zich zo zal ontwikkelen, wordt het één van de belangrijkste recreatiecentra van het noorden. Immers, in een vrij wijde omgeving op het vasteland

Het rustige haventje van Zoutkamp. Een beeld, dat nog niet zo heel erg lang geleden een andere aanblik toonde.

rondom de Lauwerszee bevinden zich geen natuurlijke recreatiegebieden van betekenis. Ook ligt het gebied binnen de invloedssfeer van twee belangrijke stedelijke agglomeraties en wel Leeuwarden (90.000 inwoners) en Groningen (185.000 inwoners). Binnen een straal van 50 kilometer rond de Lauwerszee wonen momenteel 600.000 mensen.

Centraal binnen deze straal ligt Zoutkamp en ziedaar de geweldige toekomstmogelijkheden. Het is de Groninger eigen te zeggen: 'k Mout eerst nog zain", maar de Zoutkampers hebben dit nu in eigen handen. Men zal meer "op de toeristische toer" moeten. In de eerste plaats zal men moeten zorgen voor een goed geoutilleerde jachthaven. Met het prachtige Reitdiep in het achterland en het nieuwe boezemmeer aan de andere zijde van de geopende Reitdiepsluizen moeten hier mogelijkheden genoeg zijn. Of Zoutkamp nog een toekomst op

zee zal hebben hangt uiteindelijk van de Zoutkampers zelf af. Hoe het ook zij, ons veel geprezen Groningerland krijgt er een uniek gebied bij. Steeds meer mensen zullen ontdekken dat we hier in een "gouden raand" leven.

Wanneer we zo met u de Lauwerszee bezoeken, treft het ons, dat er in de loop der jaren zoveel verandert in de Ommelanden. Generaties komen en gaan. Land wordt op de zee heroverd, dijk na dijk wordt gelegd. Dorpjes ontstaan en sterven weer uit. Invloeden van buitenaf worden merkbaar.

Maar toch bleef er nog veel gelijk. Nog steeds ploegt de Groninger boer vastberaden voort. De silhouetten van dorpen en heerden bleven even markant. De prachtige openheid van ons landschap bleef bewaard. En 't volk...? dat blijft zich zuif en wait van gain wicken. Zo willen we tot slot alles samenvatten in één gedicht:

Ommelaand

LAAND
van dōrpkes en moaren,
akkers
mit baiten en koren.

LAAND
van riekdom en roegte,
velden
mit vei en roemte.

LAAND
van wōlken en wienden,
lauerken
dei ien lochten verdwienen.

LAAND
van haimsteden en heerden,
boeren
mit trekkers en peerden.

LAAND
van bedrievighaid en rust,
minsken
stoer en zultbewust.

LAAND
van voarten en dieken,
vōlk
dat nait wil wicken.

LAAND
dat blift bekoren,
ook
al wisselen de joaren.

Zo goan de tieden veurbie,
ien 't LAAND
van joe en mie.

"leeuwerikken"